

٢٢٦

إِنَّ هَذِي الْكَاسَ الظَّرِيفَةَ صَنَعَا
كُسِرَتْ ثُمَّ أَلْقِيَتْ فِي الطَّرِيقِ
لَا أَطَّأُهَا وَبِكَ أَحْتِفَارًا فَقَدَمَا
صَنَعُوهَا مِنْ كَأْسِ رَأْسِ سَحِيقِ

٢٢٧

رَاقَ الصَّبَاحُ فَقُمَ أَرِقٌ بِرُجَاةٍ
بَاقِي سَلَاةٍ لَيْلَنَا يَأْسَاقِي
ثُمَّ أَسْقِنِي كَأْسًا وَبَادِرَ لَحْظَةٍ
مِنْ عَمِيرِنَا سَتَزُولُ فَالْعَدُ بَاقِي

۲۲۶

این کاسه که بس نکوش پرداخته‌اند
بشکسته و در رهگذر انداخته‌اند
زنهار بر او قدم بخواری ننهی
کان کاسه ز کاسهای سر ساخته‌اند

۲۲۷

صبحی خوش و خرمست خیزای ساقی
در شیشه کن آن شراب از شب باقی
جامی بمن آور و غنیمت میدان
این یکدمه نقدا و فردا باقی

حرف الكاف

٢٢٨

يَا قَلْبُ إِنَّ يَمَحُكَ ذَا الدَّهْرِ الْأَسَى
وَسَمَّجَعَكَ بِأَغْيَالِ حَيَاتِكَ
فَاغْنِمِي بِذَا الرُّوضِ أَوْقَاتِ الْهِنَا
قَبْلَ أَمْتِزَاجِ نَبَاتِهِ بِرُفَاتِكَ

٢٢٩

الْأَتَدَعِ الْهَمَّ يَعْزِيكَ وَلَا
يَقْنِ بِكَ الْعَيْشُ وَأَطْرِحْ كَمَدَكَ
وَلَا تَرِيمِ الرُّوضِ وَالْأَيَّامَ وَطِبْ
مِنْ قَبْلِ أَنْ تَعْصِرَ الثَّرَى حَسَدَكَ

— ٨٤ —

۲۲۸

ای دل چو زمانه میکند غمناکت
از تن برود زود روان پاگت
بر سبزه نشین و خوش بزی روزی چند
زان پیش که سبزه بردمد از خاکت

۲۲۹

مگذار که غصه در کنارت گیرد
واندوه مجال روزگارت گیرد
مگذار دمی کنار آب و لب کشت
زان پیش که خاک در حصارت گیرد

٢٣٠

أَلْقَيْتَ فِي كُلِّ مَسْجِدٍ شَرَّكَاءَ
وَقُلْتَ مَنْ يَخْطُ خَطْوَةً هَلَكًا
بِالذَّنْبِ أَغْرَيْتَنِي وَتَنَسَّبُ لِي
دَنَاءًا وَكُلُّ الْأَحْكَامِ فِي يَدِكَ

٢٣١

فَمُؤَدَّعٌ فَمُؤَدَّعٌ عَالَمٍ سَوْفَ يَفْنَى
وَأَعْتَمِمْ لِحَظَّةَ الشَّرِّ لَدَيْكَ
إِنْ يَكُنْ فِي الزَّمَانِ أَذْنٌ وَفَاءٌ
لَمْ أَصِلْ نَوْبَةَ الْإِنْسَاءِ إِلَيْكَ

٢٣٢

كَيْفَ يَحُومُ الْقَلْبُ يَوْمًا عَلَى
عَبْرِكَ أَوْ يَغِي هَوًى مَعَ هَوَاكَ
إِنْ دُمُوعِي لَمْ تَدَعْ لِحَظَّةَ
عَيْنِي تَرْنُو لِحَبِيبِ سِوَاكَ

— ٨٥ —

التقريب

۲۳۰

در رهگذرم هزار جا دام نهی
گوئی که بگیرمت اگر گام نهی
یکذره جهان ز حکم تو خالی نیست
حکمم تو کني وعاصیم نام نهی

۲۳۱

بر خیز و مخور غم جهان گذران
خوش باش و دمی بشادمانی گذران
در طبع جهان اگر وفائی بودی
نوبت بتو خود نیامدی از دگران

۲۳۲

گرد دگری چگونه پرواز کنم
با عشق توئی چگونه آغاز کنم
يك لحظة سرشك دیده می نگذارد
تا چشم بروی دگری باز کنم

٢٣٣

قُلْتُ سَأُتْرَكُ الشَّرَابَ ثَابِتًا
فَهُوَ دَمُ الْكَرِيمِ وَلَسْتُ أَسْفِكُهُ
قَالَ لِي الْعَقْلُ أَجِدًا قُلْتُ ذَا؟
قُلْتُ لَقَدْ مَارَحْتُ كَيْفَ أُتْرَكُهُ؟

٢٣٤

بِأَمْنٍ يَفِكِرُ لَيْلَهُ وَنَهَارُهُ
بِالْعَيْشِ هَلَّا خِفْتُ يَوْمَ رَدَاكَ
إِرْجِعْ لِنَفْسِكَ وَأَصْحُ وَأَنْظِرْ لِحَظَةٍ
فِعَلِ الزَّمَانَ وَصَنَعَهُ بِسِوَاكَ

٢٣٥

أَنَا عَبْدُكَ الْعَاصِي فَأَيْنَ رِضَاكَ
وَلَقَدْ دَخَى قَلْبِي فَأَيْنَ سَنَاكَ
إِنْ كُنْتَ تَمَحَّا الْجَنَانَ بِطَاعَةٍ
يَكُ ذَا لَنَا بَيْعًا فَأَيْنَ عَطَاكَ

— ٨٦ —

التقريب

۲۲۲

گفتم که دگر یاده گلگون نخورم
می خون رزاست و دیگر خون نخورم
پیر خردم گفت بجد میگوئی
گفتم که مزاح میکنم چون نخورم

۲۲۴

ای مانده شب و روز بدنی نگران
اندیشه نمیکنی تواز روز گران
آخر نفسی بین و بازای بخود
کایام چگونه میکند باد گران

۲۳۵

من بنده عاصیم رضای تو کجاست
تاریک دلم نور وصفای تو کجاست
مارا تو بهشت اگر بطاعت بخشی
این بیع بود لطف و عطای تو کجاست

حرف اللام

٢٣٦

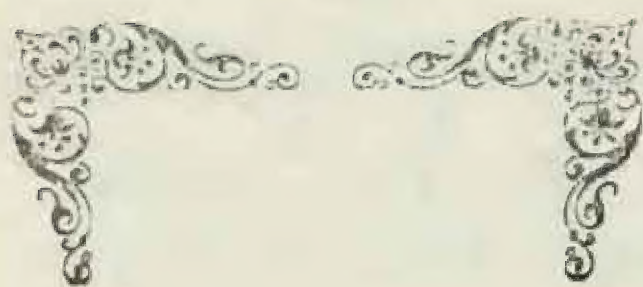
أَصْبَحْتُ بِالسُّكْرِ وَالصَّهْبِ مُفْتَنًا
فَقِيمٌ يَكْثُرُ لِي هَذَا الْوَرَى الْعَذْلَا
يَا لَيْتَ كُلَّ حَرَامٍ مُسْكِرٍ لَا أَرَى
فِي الْكَوْنِ كُلِّ فِتْنٍ مِنْ ذَنْبِهِ ثَمِيلًا

٢٣٧

عِشْ وَأَبْنَةَ الْكَرِيمِ فِي هَنَاءٍ
وَأَشْرَبْ وَدَعِ بَاطِلَ الْخَيَالِ
فَالْبَيْتُ مَعَهَا تَكُنْ حَرَامًا
أَطِيبُ مِنْ أَمِهَا الْخَلَالِ

— ٨٧ —

۲۳۶

افتاده مرا با می و مستی کاری
خلقم ز چه میکند ملامت باری
ای کاش که هر حرام مستی دادی
تا من بجهان ندید می هشیاری

۲۳۷

در سر مگذار هیچ سواد می محال
می خور همه ساله ساغر مالا مال
با دختر رز نشین و عیشی میکن
دختر بحرام به که مادر بحلال

انتهی

التقریب

٢٣٨

أَرَى كُلَّ خِلَانٍ الْوَفَاءَ تَفَرَّقُوا
فَبَيْنَ صَبْرٍ وَمَيْمٍ لِلرَّذَى وَقَتِيلٍ
شَرِبْنَا شَرَابًا وَاحِدًا عَمِيرَ أَنَّهُمْ
بِهِ تَعَلُّوا مِنْ قَبْلِنَا بِقَلِيلٍ

٢٣٩

أَيَا قَلْبُ مَا تَذَرِي بِسِرِّ أُولِي الْهَيْ
وَأَلَسْتُ لِدَا الرَّمْزِ الدَّقِيقِ تَرَى حَلَا
مِنْ الرَّاحِ قَاصِّعُ هَاهُنَا لَكَ جَنَّةُ
فَتَمَّ جِنَانٌ هَلْ تَفُوزُ بِهَا أَوْ لَا

٢٤٠

كَسَرْتُ كَوْزًا لِلصَّلَا عَنْ جَهْلٍ
إِذْ كُنْتُ نَشْوًا نَاسِلِيْبَ الْعَقْلِ
فَرَّاحَ يَدْعُو بِلِسَانِ الْحَالِ
مِثْلَكَ قَدْ كُنْتُ وَتَغْدُو مِثْلِي

— ٨٨ —

التغزيب

۲۳۸

یاران موافق همه از دست شدند
در پای اجل یگان یگان پست شدند
خوردیم زیکشراب در مجلس عمر
دوری دو سه پیشتر زما مست شدند

۲۳۹

ای دل تو بسر این معمى نرسی
در نکته زیرکان دانا نرسی
اینجا زمی لعل بهشتی بر ساز
کانجا که بهشت است رسی یا نرسی

۲۴۰

بر سنگ زدم دوش سبوی کاشی
چون مست بدم که کردم این او باشی
یا من بزبان حال میگفت سبو
من همچو تو بوده ام تو چون من باشی

٢٤١

لَيْسَ يَذْرِي سِرَّ الْوُجُودِ أَبْنُ أُنَى
وَيَتَكَوَّنُهُ تَحَارُّ الْعُقُولِ
مَا أَرَى لِلْفَنَى سِوَى الرُّمُسِ مَتَوًى
وَهُوَ لَهْفِي حِكَايَةٌ سَطَّوُلِ

٢٤٢

إِنْ مِتُّ فَأَكْتُمُوا رُفَاتِي وَأَجْعَلُوا
آخِرَ أَمْرِي عِظَةً بَيْنَ الْعَمَلَا
وَبِالطَّلَا أَمْرِجُوا شَرَايَ وَأَصْعُوا
مِنْ طِينِهِ غِطَاءَ رَاقِدِ الطَّلَا

٢٤٣

ذَا يَوْمِكَ رَاقٍ وَالْهَوَاءُ أَعْتَدَلَا
وَالرَّوْحُ يَوْمًا كَيْفَ الْغُيُوثِ أَعْتَدَلَا
وَالْبَلْبُلُ بِالْبَهَارِ نَادَى جِدَلَا
قَدْ أَفْلَحَ مَنْ لَا كُؤُسَ الرِّاحِ جَلَا

— ٨٩ —

التغزيب

۲۴۱

در پرده اسرار کسی را ره نیست
زین تعبیه جان هیچکس آگه نیست
جز در دل خاک هیچ منزلگه نیست
أفسوس که این فسانه هم کوتاه نیست

۲۴۲

چون مرده شوم خاک موا گم سازید
احوال مرا عبرت مردم سازید
پس خاک و گلم پیاده آغشته کنید
وز کالبدم خشت سرخم سازید

۲۴۳

روزی است خوش و هوانه گرم است و نه سرد
ابر از رخ گلزار همی شوید گرد
بلبل بزبان حال خود با گل زرد
فریاد همی زند که می باید خورد

٢١١

يَا صَنِي قُمْ وَأُتِي مَعِيَا
وَحُلَّ فِي حَنِكَ لِي مَا أَشْكَلَا
وَهَاتِي كُوزَ الْمُدَامِ قَبْلَ أَنْ
يُصْنَعَ مِنْ رُقَاتِنَا كُوزُ الْهَلَا

٢١٥

خَبَامُ طِبِّ إِنْ يَلْتَ نَشْوَةٌ قَرَقَفِ
وَحَبَاكَ وَرَدِيَّ الْخُذُودِ وَصَالَا
إِنْ كَانَ عَاقِبَةُ الْوُجُودِ هِيَ الْفَنَا
فَأَفْرَصْ فَنَّاكَ وَعِشْ سَعِيداً بَالَا

٢١٦

إِذَا نِلْتَ رِطَابِي قَرَقَفِ فَأَحْسُ جَامَهَا
بِكُلِّ أَجْتِمَاعٍ رَاقٍ أَوْ مَحْظَرٍ حَائِي
فَمَا يَعْتَنِي بَارِي الْوُجُودِ بِشَارِبِ
لِمِثْلِكَ أَوْ يَهْتَمُّ فِي ذَقْنِ أُمْسَائِي

— ٩٠ —

التقريب

۲۴۴

بر خیز ویا بتا برای دل ما
حل کن به جمال خویشتن مشکل ما
يك كوزه مي يار تانوش كنيم
زان پیش که کوزها کنند از گل ما

۲۴۵

خیام اگر زباده مستی خوش باش
با لاله رخی اگر نشستی خوش باش
چون عاقبت کار جهان نیستی است
انگار که نیستی چو هستی خوش باش

۲۴۶

گر زانکه بدست افتد از می دومی
می نوش بهر محفل و هر انجمنی
کانکس که جهان ساخت فراغت دارد
از سبیلست چون توئی وریش جو می

٢٤٧

دَعِ الْمَاضِي وَمَا سَجِي وَأَنْعَمِ
وَطِبْ نَفْسًا بِكَاسَاتِ الشَّمُولِ
وَأَنْفُسًا مُعَارَاتٍ فَاطْلُقِ
سَرَاخَ النَّفْسِ مِنْ قَيْدِ الْعُقُولِ

٢٤٨

أَخَذْتُ بِدَقَرِ الْأَيَّامِ قَالًا
فَجَاءَ نِدَاءُ ذِي ذَوْقٍ وَعَقْلٍ
سَعِيدٍ مَنْ لَهُ إِلْفٌ كَبِيرٌ
يُنِيرُ وَلَيْلَةً فِي طُولِ حَوْلٍ

٢٤٩

كُلَّمَا قَدْ رَأَيْتَ فِي الدَّهْرِ وَهْمٌ
وَالَّذِي قُلْتَ أَوْ سَمِعْتَ خَيَالُ
بَاطِلًا قَدْ غَدَوْتَ فِي الْأَرْضِ تَعْدُو
وَكَذَا الْإِثْرُ وَاهٍ فِي الدَّارِ آلُ

- ٩١ -

التقريب

۲۴۷

آن به که ز جام باده دل شاد کنید
وز نامده و گذشته کم یاد کنید
وین عاریتی روان زندانی را
یک لحظه ز قید عقل آزاد کنید

۲۴۸

از دفتر عمر خود گشودم فالی
نا گاه ز سوز سینه صاحب حالی
گفتا که خوش آنکسی که در خانه او
یار است چو ماهی و شی چونسالی

۲۴۹

دنیا دیدی و هر چه دیدی هیچ است
وان نیز که گفتی و شنیدی هیچ است
اندر همه آفاق دویدی هیچ است
و آن نیز که در خانه خزیدی هیچ است

٢٥٠

أَعِبُ الطَّلَا عَمْدًا وَمَثَلِي ذُو حِجِّي
لَهُ يَغْتَدِي عِنْدَ النَّهْيِ شُرْبَهَا سَهْلًا
دَرَى اللَّهُ قَدَمًا بَارِئِيَا فِي الطَّلَا
فَإِنْ أَجْتَنِبَهَا يَنْقَلِبُ عِلْمُهُ جَهْلًا

٢٥١

يَانْدِييُ أَدِرْ عَقِيْقَ الْحَمِيَا
وَأَرْحَنِي مِنْ قَمَقِيلٍ وَقَالَ
وَأَسْعَ فِي كُوزِهَا فَسَوْفَ تُسَوِي
مَنْ ثَرَانَا كُوزًا أَكْفُ اللَّيَالِي

٢٥٢

يَا قَلْبُ هَبْ أَنْكَ نَلْتَ الْأَمَلَا
وَرَوْضُ أَفْرَاحِكَ بِالنَّبْتِ حَلَا
فَلَسْتُ فِي رَوْضِ النَّاسِوِي نَدَى
هُوِي لَدَى اللَّيْلِ وَفِي الصُّبْحِ عَلَا

— ٩٢ —

۲۵۰

من می خورم و هر که چو من اهل بود
می خوردن او نزد خرد سهل بود
می خوردن من حق زازل میدانست
گر می نخورم علم خدا جهل بود

۲۵۱

در ده می لعل مشکبو ای ساقی
تا باز رهم ز گفتگو ای ساقی
يك كوزه می بده از آن پیش که دهر
خاك من وتو کند سبو ای ساقی

۲۵۲

ای دل همه اسباب جهان خواسته گیر
باغ طربت بسبزه آراسته گیر
وانگاه بر آن سبزه شی چون شبنم
بنشسته و با مداد بر خاسته گیر

جدول الخطأ والصواب

بالرغم عن اجتهادنا في التصحيح فقد وقعت اغلاط تشكيكية
 رأينا من الواجب تنبيه القاري اليها راجين منه تصحيحها قبل قراءة
 الكتاب لئلا تشوه في نظره معاني الرباعيات الجميلة .

رقم الرباعية	الخطأ	الصواب
٥	فَدَاعَتْ	قَدْ تَدَاعَتْ
٨	اخلاي	أَخْلَايَ
١٢	عُمُرُ	عُمُرُ
١٧	لِي	لِي
١٨	لَهْفِي	لَهْفِي
٢١	الْثَرَى	الْثَرَى
٣٨	ظِلُّ	ظِلُّ
٤٤	كَفَأَ	كَفَأَ
٤٦	أَخْتَرْتُ	أَخْتَرْتُ
٥٢ ف	مَيَرُو	مَيَرُونُ
٥٦	مَعِيشَتُهُ	مَعِيشَتُهُ
٥٨	وَحْدِي	وَحْدِي
٦٠	يَمُرُّ	يَمُرُّ

ان رباعية ٨٤ الفارسية يجب ان تكون مكان ٨٧ ورقم

٨٧ مكان ٨٦ ورقم ٨٦ مكان ٨٥ ورقم ٨٥ مكان ٨٤

٢٥٣

كَمْ ضَرَبْتُ فِي كُلِّ فَطِيرٍ وَشَعْرٍ
وَأَيْدِيًا كُنْتُ أَوْ قَلَادَةً وَسَهْلًا
لَمْ تَجِدْ مَنْ يَقُولُ مِنْ عَادَةٍ مِنْ دَا
لِكَ الطَّارِقِ الَّذِي مَضَى فِيهِ قِلَادَةٌ

٢٥٤

أَنْظُرُ إِسْوَةً فِعَالٍ أَفْئَالِي السَّمَاءِ
وَأَنْظُرُ لِيَدَهْرِكَ مِنْ رِفَاقَتِكَ خَدِي
مَا أَطْعَمْتُ فَاهُنَّ الْيَوْمَ لَا تَنْظُرُ شَدَا
أَوْ مَا تَنْصِي وَأَنْظُرُنَّ لِلْحَالِ

٢٥٥

أَجِيلُ بِهَذَا الْكَوْنِ طَرِيٌّ مَدْقَقَةٌ
وَأَمِينٌ فِيهِ فِكْرَةٌ وَمَأْمَأَةٌ
فَسُبْحَانَ رَبِّي كُلِّ شَيْءٍ نَظَرْتُ
رَأَيْتُ بِهِ يَأْسِي لِعَيْنِي مُمْتَلَأٌ

— ٩٣ —

۲۵۳

بسیار بگشتیم بگرد در ودشت
اندر همه آفاق بگشتیم بگشت
از کس نشیندیم که آمد زین راه
راهی که برفت راه رو باز نگشت

۲۵۴

زین کنید گردنده بد افعالی بین
واز جملهء دوستان جهان خالی بین
تا بتوانی تو يك نفس خود را باش
فردا منگر دی مطلب حالی بین

۲۵۵

زینگونه که من کار جهان میبینم
عالم همه را یگان یگان میبینم
سبحان الله بهر چه در مینگرم
نا کامی خویشتم در آن میبینم

١٥٦

نَفْسِي الْعِدَاءُ لِكُلِّ كُفٍّ غَارِفٍ
أَهْوَى عَلَى قَدَمَيْهِ غَيْرَ مُبَالٍ
أَتَرِيدُ مَعْرِفَةَ الْجَحِيمِ بِكُتُبِهَا
وَإِنَّ الْجَحِيمَ لَصَحْبَةُ الْجَاهِلِ

٢٥٧

بَادِرْ زَمَانَكَ وَأَحْسُ الرِّاحَ صَافِيَةً
فَالْعُمُرُ يَوْمَانِ لَنْ تَلْقَاهُ إِنْ كَمَلَا
تَدْرِي بِدُنْيَاكَ نَحْوَ الْعَدِيمِ سَائِرَةً
فَكُنْ نَهَارًا وَلَيْلًا بِالطَّلَا ثَمَلًا

٢٥٨

قُمْ هَاتِيهَا وَرُدِّيْهِ مِسْكِيَّةً
وَذَاوِ مِنْ هَذَا الْفَوَادِ الْعِمَلَا
وَإِنْ تَرَيْمْ مُمْرَرًا حَائِلًا أَلَسَى
فَأَحْضِرِ الْعُودَ وَيَا قُوتَ الطَّلَا

— ٩٤ —

التعريض

۲۵۶

جانم بفدای آنکه او اهل بود
سر بر قدمش اگر نهی سهل بود
خواهی که بدانی یقین دوزخرا
دوزخ بجهان صحبت نا اهل بود

۲۵۷

روزی دو که مهلتست می خورمی ناب
کین عمر دو روزه در نیابی دریاب
دانی که جهان رو بخرابی دارد
تو نیز شب و روز ز می باش خراب

۲۵۸

بر خیز و دوی این دلتنگ یار
آن بادهء مشکبوی گلرنگ یار
اجزاء مفرح غم از میخواستی
یا قوت می و پریشم چنگ یار

— ۹۴ —

٢٥٩

أَيَا مَنْ أَتَى بِي لِلرُّجُودِ بِقُدْرَةٍ
وَرُبِّتُ فِي نَعْمَائِهِ أَتَدَلُّ
سَامِتِينَ الْعِصْيَانَ مَائَةً حَبَّةً
لِأَعْلَمَ ذَنْبِي أَمْ سَمَحْتَ أَجْزَلَ

٢٦٠

إِشْرَبَ فِكْمُ سَتْنَامٍ فِي قَعْرِ الثَّرَى
يَا صَاحِ دُونَ حَلِيلَةٍ وَخَلِيلٍ
لَا تُنْثِرُ ذَا السِّرِّ الْخَفِيِّ لَدَى أَمْرٍ
لَنْ تَزْهَوْا الْأَزْهَارُ بَعْدَ ذُبُولِ

٢٦١

إِنْ لَمْ يَكُنْ رَبِّي قَدْ شَاءَ مَا
شِئْتُ فَإِنْ يُمْكِنُنِي فِعْلُهُ
فَإِنْ يَكُنْ شَاءَ صَوَابًا فَمَا
شِئْتُ سِوَاهُ خَطَاةٍ كُلُّهُ

— ٩٥ —

التقريب

۲۵۹

ای آنکه پدید گشتم از قدرت تو
پرورده شدم بناز در نعمت تو
صد سال بامتحان گنه خواهم گرد
تا جرم من است بیش یا رحمت تو

۲۶۰

میخور که بزیر گل بسی خواهی خفت
بی مونس و بی حریف و بی همدم و جفت
زنهار بکس مگو تو این راز نهفت
هر لاله که پژمرده نخواهد بشکفت

۲۶۱

ایزد چو نخواست آنچه من خواسته‌ام
کی گردد راست آنچه من خواسته‌ام
گر جمله صواب آنچه من خواسته‌است
پس جمله خطاست آنچه من خواسته‌ام

٢٦٢

الْيَوْمَ مَا لَكَ فِي أَمْرِ الْقَدَاةِ يَدٌ
وَلَيْسَ فِكْرُ غَدٍ إِلَّا مِنَ الْحَبْلِ
فَاغْنِم بِمَيَّةِ عُمَرِ إِنْ تَكُنْ بِقِطَا
فَالْعُمَرُ يَفْنَى بِإِلَّا بَطْءٌ وَلَا مَهْلٌ

٢٦٣

لَمْ تَحْظَ بِأَقْلَبِي بِغَيْرِ أَسَى وَمَا
تَفَكُّ تُرْزَأُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا
يَا نَفْسُ خِمِ تَخَذَتْ جِسْمِي مَسْكَنًا
إِنْ كُنْتُ عَنْهُ سَتْرًا مَعِينًا رَحِيلًا

۲۶۲

امروز تورا دست رس فردا نیست
واندیشه فردات بجز سودا نیست
ضایع مکن این دم ار دلت بیدار است
کین باقی عمر را بقا پیدا نیست

۲۶۳

ای دل چو نصیب تو همه خون شدنست
احوال تو هر لحظه دگر گون شدنست
وای جان تو بدین بدن چکار آمده
چون عاقبت کار تو بیرون شدنست

حرف الميم

٢٦٤

يُدَقِّقُ ذَلِكَ الْخُرَافُ فِكْرًا
بِصْنَعِ الطَّيْنِ تَدْقِيقَ الْفَهْمِ
إِلَّامَ يَسُومُهُ دَوَسًا وَلَكَا
يَخَالُ الطَّيْنُ غَيْرَ ثَرَى الْجُسُومِ؟

٢٦٥

وَجُودُ ذَا الْكَوْنِ مِنْ بَحْرِ الْخَفَاءِ نَدَا
وَسِرُّهُ لَمْ يَبْنِ يَوْمًا لَدَى الْأُمَمِ
كُلُّ أَمْرِيءٍ قَالَ وَهَمًا عَنْ حَقِيقَتِهِ
وَالْحَقُّ مَافَاةٌ فِيهِ وَاحِدٌ بِشَمِ

— ٩٧ —

۲۶۴

این کوزه گران که دست در گل دارند
عقل و خرد و هوش بران بگمارند
بر گل لگد و طپانچه تا چند زتد
خاک بدن است تا چه میندارند

۲۶۵

این بحر وجود آمده بیرون ز نهفت
کس نیست که این گوهر تحقیق بسفت
هر کس سخنی از سر سودا گفته است
زان روی که هست کس نمیداند گفت

جدول الخطأ والصواب

رقم الرابعة	الخطأ	الصواب
٩٦	الْعُمُرُ	الْعُمُرُ
٩٧	لمسجد	لمسجد
٩٩	عُمُرُنَا	عُمُرُنَا
١٠٠	الْوَرَقُ	الْوَرَقُ
١٠٢	أُذُنَايَ	أُذُنَايَ
١٠٣	وَجْعَلِ	وَجْعَلِ
١٠٤	لِي	لِي
١٠٦	شَيْخُ	شَيْخُ
١٠٧	أَسْمُهُ	أَسْمُهُ
١١٠	الْكُوزُ	الْكُوزُ
١٢٦	صَبَحُ	صَبَحُ
١٢٨	بِجَانِبِ	بِجَانِبِ
١٣٠	إِثْرَا	إِثْرَا
١٣٧	الْتِيَاءُ	الْتِيَاءُ
١٣٩	الْحَزَافُ	الْحَزَافُ
١٤٠	خَمَارِي	خَمَارِي
١٤١	غَدَى	غَدَى
١٤١	مِنَهُ	مِنَهُ

٢٦٦

أَزْهَرَ الرُّوضُ يَأْنِدِي قَبَارُ
فَسَيِّدُو ثَرَى وَيُسِي عَدِيمَا
إِرْتِشَفْ وَأَقْطِطْ فَسَوْفَ تَرَى الْوَرَا
دَ تَرَابَا وَالنَّبْتَ فِيهِ هَشِيمَا

٢٦٧

إِنْ تَشْرَبِ الرِّاحَ فَاشْرَبْ مَعَ ذَوِي أَدَبٍ
أَوْ ذِي جَمَالٍ صَقِيلِ الْخَدْرِ مَبْتَسِمِ
وَدَعْ تَعَاطِيَهَا بَيْنَ الْمَلَأِ عَلَنًا
وَاشْرَبْ خَفَاءً وَلَا تُكْثِرْ وَلَا تُدِمِ

٢٦٨

طَوَى الصُّبْحُ رَايَةَ جَيْشِ الظَّلَامِ
فَقَمَّ يَأْنِدِي وَهَاتِ الْمُدَامِ
وَفُكَّ لَنَا بَرْجِسَ الْمُقْلَتَيْنِ
وَقُمْ فَلَسَوْفَ تُطِيلُ النَّامِ

- ٩٨ -

۲۶۶

ساقی گل و سبزه بس طربناك شده است
دریاب که هفته دگر خاك شده است
می نوش و گلی بچین که تا در نگری
گل خاك شده است و سبزه خاشاك شده

۲۶۷

گر باده خوری تو باخر دمندهان خور
یا با صنمی ساده رخی خندان خور
بسیار مخور فاش مکن ورد مساز
اندك خورو گه گاه خور و پنهان خور

۲۶۸

ساقی علم سیاه شب صبح ربود
بر خیز و می مغانه را درده زود
بگشای زهم دو نرگس خواب الود
بر خیز که خفتت بسی خواهد بود

٢٦٩

حَتَّىٰ مِائَتِ أَسِيرٍ لِلْوَنِّ وَالطَّعْمِ وَالشَّمِّ
وَمُقْتَفٍ كُلِّ زَيْبٍ وَكُلِّ شَيْءٍ مَدَمِّ
فَإِنْ تَكُنْ مَاءَ عَيْنِ الْحَيَاةِ أَوْ بَدْرَ زَمَرَمِ
سَوْدَعِ الرَّمَسِ حَتَّىٰ لَدَى الْقَضَاءِ الْمَحْتَمِّ

٢٧٠

يَا نَفْسُ لَا تَرْجِي مَنْ دَهْرِكَ الْكَرَمَا
وَلَا مِنْ أَلَمِكَ الدَّوَارِ مُقْتَمَا
يَزِيدُ دَاوُكُ إِنْ دَاوَيْتَهُ أَلَمَا
فَاعْرِضِي عَنْ دَوَاهُ وَأَحْيِي السَّقَمَا

٢٧١

سَنَفْنِي وَهَذَا الْكَوْنُ سَوْفَ يَدُومُ
وَتَذْهَبُ أَسْمَاءُ لَنَا وَرُسُومُ
كَمَا لَمْ نَكُنْ وَالْكَوْنُ كَانَ مَنْظَمًا
سَنَفْنِي وَيَبْقَى بَعْدُ وَهُوَ نَظِيمُ

— ٩٩ —

۲۶۹

تا چند اسیر رنگ و بو خواهی شد
چند از پی هر زشت و نکو خواهی شد
گر چشمهء زمزمی و گر آب حیات
آخر بدل خاک فرو خواهی شد

۲۷۰

ای دل ز زمانه رسم احسان مطلب
وز گردش دوران سروسامان مطلب
درمان طلبی درد تو افزون گردد
با درد بساز و هیچ درمان مطلب

۲۷۱

ای بس که نباشم و جهان خواهد بود
نه نام زما و نه نشان خواهد بود
ز آن پیش نبودیم و نبند هیچ خلل
ز آن پیش که نباشیم همان خواهد بود

٢٧٢

بَدَا الصَّبْحُ وَأَنْشَقَّ جَيْبُ الظَّلَامِ
فَقُمْ وَدَعِ الْهَمَّ وَأَحْسُ الْمُدَامَ
فَكَمْ مِنْ صَبَاحٍ سَيِّدُو لَنَا
وَنَحْنُ نِيَامُ ! يَظُنُّ الرُّغَامُ

٢٧٣

خُذْ نَصِيحًا مِنْ دَوْرِ دَهْرِكَ وَأَجْلِسْ
فَوْقَ عَرَسِ الشُّرُورِ وَأَحْسُ الْجَمَامَا
عَنِّي اللَّهُ عَنْ ذُنُوبٍ وَطَاعَا —
تِ فَادْرِكْ مِنَ الزَّمَانِ الْمَرَامَا

٢٧٤

عِطَاءُ الدِّينِ يَعْدِلُ أَلْفَ نَفْسٍ
وَتَعْدِلُ مَلِكٌ دِي الدُّنْيَا الْمُدَامُ
أَرَى مِنْدِيلَ مَسْحِ الرَّاحِ عِنْدِي
لَهُ فَوْقَ الطَّيَالِسَةِ أَحْتِرَامُ

— ١٠٠ —

التقريب

هان صبح دمید و دامن شب شد چاك
 بر خیز و صبوح كن چرائي غمناك
 مي نوش دلا كه صبح بسيار دمد
 او روي بما كرده وما روي بخاك

از گردش روز كار بهري بر گير
 بر تخت طرب نشين وساغر بر گير
 از طاعت و معصيت خدا مستغنى است
 باري تو مراد خود ز عالم بر گير

يكجرعهء مي ملك جهان مي ارزد
 خشت سر خم هزار جان مي ارزد
 آن كهنه كه لب ز مي بدو پاك كند
 حقا كه هزار طيلسان مي ارزد

٢٧٥

حَقِيقَةُ الْكَوْنِ لَيْسَتْ عِنْدَ نَاضِرٍ
صَوِيٍّ مَجَازٍ قِيَمِ الْهَمِّ وَالْأَلَمِ
فَجَارِ دَهْرَكَ وَأَخْضَعِ لِلْقَضَاءِ فَلَنْ
تُطِيقَ تَبْدِيلَ مَا قَدْ خَطَّهُ الْقَلَمُ

٢٧٦

تَسَاقَطْنَا كَطَائِرٍ فِي شَبَاكِ
نُعَانِي مِنْ أَدَى الدَّهْرِ اهْتِضَامًا
وَنَحْبِطُ فِي فَضَاءٍ لَيْسَ يَدُّو
لَهُ حَدٌّ وَلَمْ نَبْلُغْ مَرَامًا

٢٧٧

أَنْتَ أَبَدَعْتَنِي مِنَ الْمَاءِ وَالْطِّبِّ
بَيْنَ كَمَا قَدْ نَسَجْتَ أَلْيَافَ جَسْمِي
كُلُّ شَرٍّ مِنِّي يَلُوحُ وَخَيْرٌ
أَنْتَ قَدَّرْتَهُ فَمَا هُوَ جُرْمِي

- ١٠١ -

التقريب

۲۷۵

ای دل چو حقیقت جهان هست مجاز
چندین چه خوری تو غم از این رنج دراز
تن را بقضا سپار و با وقت بساز
کاین رفته قلم زبهر تو ناید باز

۲۷۶

مائیم در او فتاده چون مرغ بدام
دلخسته روزگار و آشفته مدام
سر گشته در این دایره بی در و بام
نا آمده بر مراد و نا رفته بکام

۲۷۷

از آب و گلم سرشته من چکنم
پشم و قصبم تو رشته من چکنم
هر نیک و بدی که از من آید بوجود
تو بر سر من نوشته من چکنم

— ۱۰۱ —

٢٧٨

ثُوبٌ قُدْسِي خَلَعْتُهُ فَوْقَ دِينِ
وَتَبَسَّمتُ فِي ثَرَى الْحَانِ حَرَمًا
فَعَسَّايَ الْفَى لَدَى الْحَانِ عُمَرَا
ضَاعَ مِنِّي بَيْنَ الْمَدَارِسِ قَدَمًا

٢٧٩

تَقَلَّلُ الرِّاحُ تَكَثَّرَ الْوَرَى
وَهِيَ تَحُلُّ مُشْكَلاتِ الْعَالَمِ
لَوْ ذَاقَ إِبْلِيسُ الْمُدَامَ مَرَّةً
أَتَى بِالْفَى سَجْدَةً لِأَدَمَ

٢٨٠

تَارَكَ الرِّاحَ لَا تَدُمُ الشُّكَارَى
إِنْ أَوْفَقَ أَنْتَ وَيُمَحِّى الْأَثَامُ
بِاجْتِنَابِ الْإِطْلَا أَفْتَخَرْتَ وَتَأْتِي
يَذْنُوبُ لَهَا الْمُدَامُ غُلَامُ

— ١٠٢ —

۲۷۸

ما خرقهء زهد بر سر خم کردیم
واز خاک خرابات تیمم کردیم
شاید که درون میکده در یابیم
عمری که درون مدرسه گم کردیم

۲۷۹

از باده شود تکبر از سرها کم
وز باده شود گشاده بند محکم
ابلیس اگر زباده خوردی یکدم
کردی دو هزار سجده پیش آدم

۲۸۰

گر می نخوری طعنه مزین مستانرا
گر دست دهد توبه کنم یزدانرا
تو غره مشو بدینکه من می نخوری
صد کار کنی که می غلامست انرا

جدول الخطأ والصواب

رقم الرباعية	الخطأ	الصواب
١٤٤	تَرْقِيَا	تَرْقِيَا
١٤٨	الْعُذْرُ	الْعُذْرُ
١٤٨	فَلَسِي	فَالَسِي
١٥١	الْكَدَرُ	الْكَدَرُ
١٥٣	حَيَوَانُ	حَيَوَانُ
١٥٥	لِحَظَةٍ	لِحَظَةٍ
١٦٠	وَمُخَّ	وَمُخَّ
١٦٩	تَاثَرُ	تَاثَرُ
١٧٢	حُسْنُ	حُسْنُ
١٨٦	لِنَحْصُوحَا	لِنَحْصُوحَا
١٨٧	(وإن) في صدر الشطر (٢) موضعها آخر الشطر	
١٨٧	سَعِدَتْ	سَعِدَتْ
٩٨	وَرَبُّ	وَرَبُّ
٢٠٥	دَائِبَا	دَائِبَا
٢١٠	حُسْنُ	حُسْنُ
٢١٩	كَمَا	كَمَا
٢٢٤	بَكْرٍ	بَكْرٍ
٢٢٧	سَلَاة	سَلَاة

٢٨١

نُورُ الْبَصِيرَةِ نَحْنُ فِي عَيْنِ الْحَبِيبِ
وَكَذَلِكَ نَحْنُ الْقَصْدُ مِنْ ذَا الْعَالَمِ
هَذَا الْوُجُودُ قَدْ اسْتَدَارَ كَخَاتَمِ
النَّقْشِ نَحْنُ بِفَضْلِ ذَاكَ الْخَاتَمِ

٢٨٢

تَحُولُ لِي يَازْهَرُ جِلْيَابَ الْأَسَى
كَمَا تُشَقُّ لِي رِدَا التَّعَمُّ
تُعِيدُ لِي رِيحَ الصَّبَا نَارًا كَمَا
تُصِيرُ الْمَاءَ تَرَابًا فِي فِي

٢٨٣

إِذَا لَمْ نَكُنْ فِي الدَّهْرِ نَبْقَى فَعِيشَنَا
يَدُونِ الْحُبِّ وَالْحَبِيبِ ذَمِيمُ
إِلَى مَا أَهْتَمَّ بِي فِي قَدِيمِ وَحَادِثِ
وَسَيَّانِ بَعْدِي حَادِثِ وَقَدِيمِ

— ١٠٣ —

التَّعَرُّيبُ

۲۸۱

مقصود ز جمله آفرینش مائیم
در چشم خرد گوهر بینش مائیم
این دائرهء جهان چو انگشتری است
بی هیچ شکی نقش نگینش مائیم

۲۸۲

ای چرخ دلم همیشه غمناک کنی
پیراهن خرمی من چاک کنی
بادی که کشم در دلم آتش کینش
آبی که خورم در دهنم خاک کنی

۲۸۳

چون نیست مقام ما در این دیر مقیم
پس بی می و معشوقه غذا نیست الیم
تا کی ز قدیم و محدث امیدم و بیم
چون من رفتم جهان چه محدث چه قدیم

— ۱۰۳ —

٢٨٤

دَعَا الْوَرْدُ دَانِي يُوسُفُ الرُّوضِ فَأَنْظَرُوا
كَيَاقُوتَهُ بِالْيَبْرِ مَعْلُوءَةٍ فَمِ
فَقُلْتُ أَيْنَ لِي مِنْ عِلَامَاتِ يُوسُفَ
فَقَالَ أَنْظِرْنِ ثَوْبِي الْمُخَضَّبَ بِالْدِّمِ

٢٨٥

حَلَّ فِكْرِي فِي الْكَوْنِ كُلِّ مَعْنَى
مِنْ حَضِيضِ التَّوَيِّ لَا وَجْهَ النُّجُومِ
قَدْ تَبَيَّنَتْ كُلُّ مَكْرٍ وَمَكْرٍ
فِيهِ إِلَّا سِرَّ الرَّدَى الْمَحْتُومِ

٢٨٦

أَنَا لَسْتُ أَقْنَطُ مِنْ خَالِقِ
رَحِيمٍ لِعِبْدٍ ذُنُوبِي الْجِسَامِ
إِذَا الْيَوْمُ مَتَّ صَرِيعَ الْإِطْلَا
سَيَعْفُو غَدًا عَنْ رَمِيمِ الْعِظَامِ

— ١٠٤ —

التفسير

۲۸۴

گل گفت که من یوسف مصر چمنم
یا قوت گرانمایه پرزر دهنم
گفتم چو تو یوسفی نشانی بنمای
گفتا بنگر غرق زخون پیرهنم

۲۸۵

از جرم حضيض خاك تا اوج زحل
كردم همه مشكلات كردون راحل
بيرون جستم ز بند هر مكر و حيل
هر بند گشاده شد مگر بنـداجل

۲۸۶

از خالق كرد گار وز رب رحيم
نوميد نيم به جرم وعصيان عظيم
گرمست و خراب مرده باشم امروز
فردا بخشد باستخوانهاي رميم

٢٨٧

لِحُكْمِ الْقَضَا وَكَيْلِ أُمُورِكَ مَا أُحْتَوَى
كَيْانَكَ أَعْصَابًا وَجِلْدًا وَأَعْظَمًا
ذَرِعَ الْمَنِّ مِنْ خَلٍّ وَإِنْ يَكُ حَانَمًا
وَالْخَصْمَ لَا تَخْضَعُ وَإِنْ يَكُ رُسْتَمًا

٢٨٨

إِنَّ الْأَوَّلَى أَضْحَوْا أَسَارَى عَقْلِهِمْ
ذَهَبُوا بِمَحْشَرَةٍ فَاقِدٍ مُتَدِيمٍ
إِشْرَبَ وَعَدَّ كَالْأَغْيَاءِ فَإِنَّهُمْ
صَارُوا زَيْبًا فِي أَوَانِ الْحَصْرَمِ

٢٨٩

رَبِّي أَفْتَحْ لِي بَابَ رِزْقِي وَأَرْسِلْ
لِي قُوَّتِي مِنْ دُونِ مِنَ الْأَنَامِ
وَأَدِمْ نَشْوَةَ الْطَّلَا لِي حَتَّى
تُذَهِّبَنِي مَا عِشْتُ عَنْ آلَمِي

— ١٠٥ —

۲۸۷

تا در تن تست استخوان ورگ و پی
از خانهء تقدیر منه بیرون پی
گردن منه ار خصم بود رستم زال
منت مکش ار دوست بود حاتم طی

۲۸۸

آنانکه اسیر عقل و تمیز شدند
در حسرت هست و نیست ناچیز شدند
رو ییخبری و آب انگور گزین
کین ییخبران بغوره میویز شدند

۲۸۹

ای رب بگشای بر من از رزق دري
بی منت مخلوق رسان ما حضری
از باده چنان مست نگهدار مرا
کز ییخبری نباشدم درد سری

٢٩٠

إِنِّي وَإِنْ ذُقْتُ الْغَرَامَ وَقُلَّ لِي
مِنْ مَبِيرِ الْأَسْرَارِ مَا لَمْ يَنْهَمِ
فَالْيَوْمَ حِينَ فَتَحْتَ عَيْنَ بَصِيرَتِي
أَصْبَحْتُ أَعْلَمُ أَنَّنِي لَمْ أَعْلَمْ

٢٩١

بَادِرِ الْيَوْمَ إِذْ تُطِيقُ نَوَالَا
وَأَزِلْ عَنْ حَشَاكَ رَفَاقِ الْهَوَا
إِنَّ مَلِكَ الْحِمَالِ لَيْسَ بِبَاقِي
فَسَلِّقَاهُ بَغْتَةً مَعْدُهُ مَا

٢٩٢

إِنْ تَكُنْ بِأَنْدِيمٍ نَارًا بِصَخْرٍ
فَسَجِّرِي إِلَيْكَ جَارِي الْحِمَامِ
غَنٍّ فَالْكُونُ مِنْ ثَرَى وَهَوَا
كُلُّ أَنْفَاسِنَا فَجِي بِالْمَدَامِ

— ١٠٦ —

۲۹۰

هر چند دلم ز عشق محروم نشد
کم ماند ز اسرار که مفهوم نشد
اکنون که بچشم عقل در مینگرم
معلوم شد که هیچ معلوم نشد

۲۹۱

زنهار کنون که میتوانی باری
بردار ز خاطر عزیزان باری
کین مملکت حسن نماید جاوید
از دست تو هم برون رود یکباری

۲۹۲

در سنگ اگر شوی چو نار ای ساقی
هم آب اجل کند گذار ای ساقی
خاکست جهان غزل بگو ای مطرب
با دست نفس باده یار ای ساقی

— ۱۰۶ —

٢٩٣

إِنَّ ظِيَّاهُ أَسْتَهَامَ فَوْأَدِي
عَادَ صَبًا بِشَادِنِ مُتَهَامَا
كَيْفَ أَرْجُو مِنْ بَعْدُ بَرٍّ لَدَائِي
وَطَيْبِي أَضْحَى يُعَانِي السَّقَامَا

٢٩٤

إِنْ رَأَيْتِي السَّاقِي لِحَدَوَاهُ أَهْلًا
عَيْنِي فِي فَوَاضِلِ الْإِنْعَامِ
وَإِذَا لَمْ أَكُنْ بِأَهْلٍ سَقَانِي
فَوْقَ قَدْرِي بِعَادَةِ الْإِكْرَامِ

٢٩٥

أَيَا فَلَكَا يُرِي كُلَّ نَذْلٍ
وَلَيْسَ يَدُورُ حَسْبَ رِضَا الْكَرِيمِ
كَفَى بِكَ شَيْمَةً أَنْ رُحْتَ تَهْوِي
بِيْذِي شَرَفٍ وَتَسْمُو بِاللَّيْمِ

- ١٠٢ -

۲۹۳

یاری که دلم زهر او زار شده
او جای دگر بغم گرفتار شده
من در طلب علاج خود چون کوشم
چون آنکه طیب ماست بیمار شده

۲۹۴

گر جنس مرا خاصه بداند ساقی
صد فضل زهر نوع براند ساقی
ور در ما نم برسم خود باده دهد
وز حد خودم در گذراند ساقی

۲۹۵

ای چرخ خسیس خس دون پرور خس
هرگز نروی تو بر مراد دل کس
چرخا فلکا ترا همین عادت بس
ناکس تو کسی کنی و کس را ناکس

— ۱۰۷ —

جدول الخطأ والصواب

رقم الرابعة	الخطأ	الصواب
٢٣٢	إِنْ	إِنَّ
٢٤١	أَنْتِي	أَنْتِ
٢٤٤	يَا صُنِي	يَا صَنِي
٢٦١	كُهُ	كُهُ
٢٨٢	تُشَقُّ	تَشَقُّ
٢٨٢	فِي	فِي
٢٨٨	الْحَصْرُ	الْحَصْرُ
٣١٦	لِنَال	لِنَال
٣١٧	عَلِمَ	عَلِمَ
٣٣٣ ف	أَرِش	أَرِش
٣٣٤	الَّذِي	الَّذِي
٣٣٦	وَجَلُّوْا	وَجَلُّوْا
٣٣٨	أَوْ وَوْلَى	أَوْ وَوْلَى
٣٤٤	تُسَرَّدُ	تُسَرَّدُ
٣٤٥	جَارِيَةٌ	جَارِيَةٌ

اعتذار : كان من الواجب ان تكون الرابعة ٣٥١ في حرف الميم فسمي عنها فوضعت في آخر الرباعيات حرصاً عليها .

٢٩٦

الْأَفْقُ كَأْسٌ فَوْقًا مَقْلُوبَةٌ
كَمْ تَحْتَهَا خُدْعُ اللَّيْبِ الْأَحْزَمُ
أَنْظِرُوا دَادَ الْكَأْسِ مَعَ كُوزِ الْإِطْلَا
شَفَّةٌ عَلَى شَفَةِ وَبَيْنَهُمَا دَمٌ

٢٩٧

سِرُّ الْحَيَاةِ لَوْ أَنَّهُ يَدُّو لَنَا
لَبَدَا لَنَا سِرُّ الْمَمَاتِ الْمُبْهِمُ
لَمْ تَعْلَمَنَّ وَأَنْتَ حَيٌّ سِرُّهَا
فَقَدْ إِذَا مَامَتْ مَاذَا تَعْلَمُ؟

٢٩٨

حَلَقْتُ بِالْفِكْرِ مِنْ فَوْقِ السَّمَاءِ أَرَى
حِينَ النَّارِ وَالْأَلْوَا حَ وَالْقَلَمَ
فَصَاحَ دَاعِي الْحُجَى فَيْكَ الْجِنَانُ زَهَتْ
وَالنَّارُ ثَبَّتْ وَفَيْكَ الْأَوْحُ قَدْ رَقِيعًا

— ١٠٨ —

۲۹۶

این چرخ چو طاسیست نگون افتاده
دروی همه زیرکان زبون افتاده
در دوستی شیشه و ساغر بنگر
لب بر لب و در میان خون افتاده

۲۹۷

دل سر حیات اگر کماهی دانست
در موت هم اسرار الهی دانست
امروز که باخودی ندانستی هیچ
فردا که ز خود روی چه خواهی دانست

۲۹۸

بر ترز سپهر خاطر م روز نخست
لوح و قلم و بهشت و دوزخ میجست
پس گفت مرا معلم از فکر درست
لوح و قلم و بهشت و دوزخ با تست

— ۱۰۸ —

٢٩٩

إِنَّ الَّذِينَ تَرَحَّلُوا مِنْ قَبْلِنَا
نَزَلُوا بِأَجْدَاثِ الْغُرُورِ وَنَامُوا
إِشْرَبَ وَخَذُ هَذِي الْحَقِيقَةِ مِنْ فِي
كُلِّ الَّذِي قَالُوا لَنَا أَوْهَامُ

٣٠٠

لَمْ تَقُلْ لِي مَا قُلْتَ إِلَّا لِحِقْدٍ
رَاعِيًا أَنِّي بِلَا إِسْلَامٍ
أَنَا أَقَرَرْتُ بِالَّذِي قُلْتَ لَكِنْ
أَنْتَ أَهْلٌ لِمِثْلِ هَذَا الْكَلَامِ؟

٣٠١

بِأَمْنٍ غَدَوْتَ لَجَوْكَ كَانَ الْقَضَا كُرَةً
سِرِّ كَيْفَ شَاءَ وَلَا تَبْسُ بَيْتٍ فَمِ
فَمَنْ رَمَى بِكَ فِي الْمِيدَانِ مُضْطَرِبًا
أَدْرَى وَأَعْلَمُ مَا يَجْرِي مِنَ الْقَدَمِ

— ١٠٩ —

۲۹۹

آنانکه ز پیش رفته اند ای ساقی
در خاک غرور خفته اند ای ساقی
رو باده خور و حقیقت از من بشنو
با دست هر آنچه گفته اند ای ساقی

۳۰۰

با ما تو هر آنچه گوئی از کین گوئی
پیوسته مرا ملحد ویدین گوئی
من خود مقررم بد آنچه گوئی لیکن
انصاف بده ترا رسد کین گوئی

۳۰۱

ای رفته بچوکان قضا همچون گو
چپ میخور و راست میرو و هیچ مگو
کآنکس که ترا فکند اندر تک و پو
او داند واو داند واو داند واو

— ۱۰۹ —

٣٠٢

إِلَى مَ وَأَنْتَ لِلدُّنْيَا حَزِينٌ
وَطَرَفُكَ دَامِعٌ وَالْقَلْبُ دَامِي
فَمِنْ جَذْلَانِ وَأَرْثِيفِ الْحُمَيَّا
وَنَلَّ أَقْصَى الْهِنَا قَبْلَ الْحَمَامِ

٣٠٣

إِنَّ الْقَضَاءَ لَأَمْرٌ لَا يُرَدُّ وَمَا
نَصِيبُ ذِي الْهَمِّ إِلَّا السُّقْمُ وَالْأَلَمُ
إِنْ تَقِضْ عُمْرَكَ مَهْمُومِ الْفَوْادِ فَلَنْ
تَزِيدَ شَيْئًا عَلَى مَا خَطَّهُ الْقَلَمُ

٣٠٤

لِي نَقْدًا سَاقٍ وَعُودٌ وَرَوْضٌ
وَأَنَّكَ الْوَعْدُ فِي غَدٍ بِالنَّعِيمِ
دَعْ حَدِيثَ الْجَنَانِ وَالنَّارِ مَنْ جَاءَ
مِنَ الْخُلْدِ أَوْ مَضَى لِلْجَعِيمِ ؟

- ١١٠ -

۳۰۲

تا کی زغم زمانه محزون باشی
با چشم پر آب و دل پر خون باشی
می نوش و بعیش کوش و خوش دل میباش
زان پیش کزین دایره بیرون باشی

۳۰۳

از رفته قلم هیچ دگر گون نشود
وز خوردن غم بجز جگر خون نشود
گر در همه عمر خویش خونابه خوری
یکذره از آنچه هست افزون نشود

۳۰۴

ساقی و بیتی و بر بطلی بر لب کشت
این هر سه مرا نقد و ترا نسیه بهشت
مشنو سخن بهشت و دوزخ از کس
که رفت بدوزخ و که آمد ز بهشت

حرف النون

٣٠٥

فَلَكَ الشَّهْبُ قَالَ لِي أَفْتَعِرُوا
لِي حَكْمُ الْقَضَاءِ فِي الْأَكْوَانِ
لَوْ غَدَا لِي فِي السِّرِّ أَذْنِي اخْتِيَارِ
لَمْ تَعِدْنِي أَدُورُ كَالْحَيْرَانِ

٣٠٦

أَحْسَنُ مِنْ زُهْدِ الْفَتَى عَنْ رِيَا
رَشْفُ الْحُمَيَّا وَأَقْتِفَاءِ الْحِسَانِ
إِنْ كَانَ أَهْلُ الْحُبِّ وَالرَّاحِ فِي
لَظَى فَلَنْ تَلْقَى أَمْرًا فِي الْجَنَانِ

— ١١١ —

۳۰۵

در گوش دلم گفت فلک پنهانی
حکمی که قضا بود زمن میدانی
در گردش خویش اگر مرا دست بدي
خود را برهاندمی ز سر گردانی

۳۰۶

می خوردن و گرد نیکوان گردیدن
به زآنکه بزرگ زاهد ورزیدن
گر عاشق و مست دوزخی خواهد بود
پس روی بهشت کس نخواهد دیدن

— ۱۱۱ —

٣٠٧

إِذَا كُنْتَ تَعْلَمُ سِرَّ الدُّنْيَا
فَنِيمَ وَحَنَامَ هَذَا الْعَنَاءِ
إِذَا الْإِلَهَ لَا يَجْرُ حَسْبُ الْمَرَامِ
فَعِشْ مَا حَيْثُ حَلِيفَ الْهِنَاءِ

٣٠٨

إِنْ لَمْ أَطْعَمْكَ إِلَهِي فِي الْحَيَاةِ وَلَمْ
أُطَهِّرِ النَّفْسَ مِنْ أَدْرَانِ عِصْيَانِ
فَلَيْسَتْ النَّفْسُ مِنْ جَدِّ وَالْقَانِطَةِ
إِذْ لَمْ أَقُلْ قَطُّ إِنَّ الْوَاحِدَ اثْنَانِ

٣٠٩

كَمْ فِي الْمَدَارِسِ وَالصَّوَامِعِ أَنْفُسُ
تَرْجُو الْجَنَانَ وَتَخْشِي الْيَرَانَا
لَكِنَّ مَنْ عَرَفَ الْإِلَهَ وَسِرَّهُ
لَمْ يُشْغَلَنَّ بِذِي الْأُمُورِ جَنَانَا

— ١١٢ —

۳۰۷

چون آگهی ای پسر زهر اسراری
چندین چه خوری بیهده هر تیماری
چون می نرود باختیارت کاری
خوش باش در این نفس که هستی باری

۳۰۸

گر گوهر طاعت نسفتم هرگز
ور گرد گنه زرخ نرفتم هرگز
نومید نیم ز بارگاه کرم
زیرا که یکی را دو نگفتم هرگز

۳۰۹

در صومعه و مدرسه و دیر و کنشت
ترسنده دوزخند و جویای بهشت
وانکس که ز اسرار خدا باخبر است
زین تخم در اندرون خود هیچ نکشت

٣١٠

أَرَى أَجْدَانَا تَبْنِي بِلَيْنِ
غَدَا يَا صَاحِبَ إِنْ نَرَدِ الْمُنُونَا
وَيُصْنَعُ مِنْ ثَرَانَا بَعْدُ لَيْنِ
بِهِ تَبْنِي قُبُورُ الْآخِرِينَا

٣١١

صَيَّادُ ذَا الدَّهْرِ أَلْتَمَى الْحَبَّ فِي شَرَكِ
فَصَادَ صَيْدًا وَقَدْ مَمَّاهُ إِنْسَانَا
فَكُلُّ خَيْرٍ وَشَرٍّ مِنْهُ قَدْ نَشَأُ
وَرَّاحَ يَعْزُوْ لِهَذَا الْخَلْقِ عَصِيَانَا

٣١٢

لَا تُؤْمَلُ مَا فَوْقَ سِتِينَ حَوْلًا
لَكَ عُمْرٌ وَلَا زِمَ الْكُورُ وَأَهْنَا
وَالزِّمَ الدِّينَ وَالْكُتُوسَ مَدَامَا
قَبْلَ أَنْ يَصْنَعُوا رُقَاتَكَ دِنَا

- ١١٣ -

التَّعْرِيبُ

۳۱۰

از تن چو برفت جان پاك من و تو
خشتي دو نهند بر مغاك من و تو
وآنكه زبراي خشت گور دگران
در كالبدي ككشند خاك من و تو

۳۱۱

صياد ازل كه دانه در دام نهاد
صيدي بگرفت و آدمش نام نهاد
هر يك و بدی كه ميرود در عالم
او ميكند و بهانه بر عام نهاد

۳۱۲

اندیشهء عمر یش از شصت منه
هر جا كه قدم نهي بجز مست منه
ز آن پیش كه كه سرت كوزه كنند
تو كوزه زدوش و قدح از دست منه

— ۱۱۳ —

الأصلك

٣١٣

زَمَنُ الْوَرْدِ ذَا وَضِيفَةُ نَهْرٍ
وَرِيَاضُ وَبِضْعُ حُورٍ حِسَانِ
عَاطِنِي الْكَأْسَ فَالنِّشَاوَى صَبَاحًا
حُرِّرُوا مِن مَسَاجِدٍ وَجِنَانِ

٣١٤

عَقِيقَتُكَ الرَّاحُ وَالْكَاسَاتُ مَعْدَنُهُ
وَالرَّاحُ رُوحٌ مِّنَ الْجَائِمِ أَصْطَقَتْ بَدَنًا
وَإِنَّ كَأْسَ زُجَاجٍ بِالطَّلَاحِ صِيحَتْ
دَمْعُ دَمٍ الْقَلْبِ فِي أَثْنَائِهِ كَمَنَّا

٣١٥

قَدْ كَانَ يَدْرِي اللَّهُ كُلُّ فِعَالِنَا
مِنْ يَوْمِ صَوَّرَ طِينَنَا وَبَرَانَا
لَمْ نَرْتِكِبْ ذَنْبًا يَدُورِ قَضَائِهِ
فَادَنَّ لِمَا دَا نَدْخُلُ الْبِيرَانَا؟

— ١١٤ —

التقريب

۳۱۳

فصل گل و طرف جویبار و لب کشت
با یکدوسه تازه لعبتی حور سرشت
پیش آر قدح که باده نوشان صبح
آزاد زمسجدند و فارغ ز بهشت

۳۱۴

لعل تو می مذاپ و ساغرکان است
جسم تو پیاله و شرابش جان است
آنجام بلورین که زمی خندان است
اشکی است که خون دل در او پنهان است

۳۱۵

ایزد چو گل وجود ما می آراست
دانست ز فعل ما چه بر خواهد خاست
بی حکمش نیست هر گناهی که مراست
پس سوختن قیامت از بهر چه راست

٣١٦

إِنْ تَرُمُّ أَنْ تَنَالَ عُمَرَا صَبِيحًا
وَفَوْآدَا لَا يَحْمِلُ الْأَحْزَانَا
فَارْتَشِفْ صَافِي الْإِطْلَا كُلَّ آتٍ
لِنَسَالِ السُّرُورِ أَنَا فَأَنَا

٣١٧

إِذَا لَمْ يَكُنْ عِلْمُ الْيَقِينِ بِمُمْكِنٍ
لَنَا وَأَنْقِضَاءُ الْعَمْرِ بِالشَّكِّ خُسْرَانُ
فَلَا يَذْبَغِي أَنْ تَتْرَكَ الرِّاحَ حَظَّةً
وَسِيَانِ حِينَ الْجَهْلِ صَاحٍ وَنَشْوَانُ

٣١٨

غَسِّلُونِي بِالرَّاحِ بَعْدَ الْمُنُونِ
وَأَذْكُرُوهَا وَالْكَأْسَ فِي تَلْقِينِي
وَلَذَى الْحَشْرِ إِنْ أَرَدْتُمْ لِقَائِي
مِنْ ثَرَى بَابِ حَانَةِ فَأَطْلُبُونِي

- ١١٥ -

۳۱۶

خواهي كه اساس عمر محكم يابي
يكچند بعالم دل بي غم يابي
فارغ منشين ز خوردن بادهء ناب
تا لذت عمر خود دمام يابي

۳۱۷

چون نيست حقيقت و يقين اندر دست
نتوان بآميد شك همه عمر نشست
هان تاتنهيم جام مي از كف دست
در بيخردى مرد چه هشيار و چه مست

۳۱۸

چون فوت شوم بياده شوئيد مرا
تلقين ز شراب و جام گوئيد مرا
خواهيد بروز حشر يابيد مرا
از خاك در ميكد جوييد مرا

٣١٩

نَفْسٌ بَيْنَ كُفْرٍ تَأْوِلُ الدِّينَ
نَفْسٌ بَيْنَ شَكٍّ وَالْيَقِينِ
مَا أَرَى حَاصِلَ الْحَيَاةِ سِوَاهُ
فَاقْضِهِ بِالسُّرُورِ قَبْلَ الْمُنُونِ

٣٢٠

الْبَلْبُلُ قَدْ شَدَا عَلَى الْأَغْصَانِ
فَاشْرَبَ صَهْبَاءَهَا مَعَ الدُّمَانِ
وَالْوَرْدُ زَهَّاقُكُمْ وَبَادِرُ عَجَلَاءِ
يَوْمَيْنِ مِنَ الْهِنَاءِ فِي الْبُسْتَانِ

٣٢١

إِذَا كَانَ عَدْلًا قِسْمَةُ الرِّزْقِ فِي الْوَرَى
فَلَنْ يَجِدُوا فِيهِ مَزِيدًا وَتَقْصَانًا
فَلَا تَكُ فِي فِكْرٍ لِمَا لَمْ يَكُنْ وَعِشْ
لَعَمْرُكَ حُرَّ النَّفْسِ مِنْ كُلِّ مَا كَانَا

— ٢١٦ —

الْقَصِيدَاتُ

۳۱۹

از منزل کفر تا بدین یکنفس است
واز منزل شك تا یقین یکنفس است
این يك نفس عزیز را خوش میدار
چون حاصل عمر ماهمین یکنفس است

۳۲۰

اکنون که زند هزار دستان دستان
جز باده لعل از کف مستان مستان
بر خیز و بیا که گل بشادی بشکفت
دوری دوسه داد خود ز بستان بستان

۳۲۱

چون رزق تو آنچه عدل قسمت فرمود
یکذره نه کم شوه نه خواهد افزود
آسوده زهر چه نیست میباید شد
آزاده زهر چه هست میباید بود

— ۱۱۶ —

٣٢٢

كَسَرْتَ يَا رَبِّ إِبْرِيْقَ الْمُدَامِ كَمَا
سَدَدْتَ لِي بَابَ عَيْشِي حَيْثُمَا كَانَا
أَنَا شَرِبْتُ وَتَبَّيْدِي أَنْتَ عَرَبْدَةٌ
لَيْتَ الثَّرَى بَغِي هَلْ كُنْتَ تَشْوَانَا؟

٣٢٣

لَوْ كُنْتُ رَبَّ اخْتِيَارٍ مَا أَتَيْتُ إِلَى آلِ
مُذْنِبَا وَلَمْ أَرْتَحِلْ عَنْهَا وَلَمْ أَبِنْ
أُمَّا كَانَ أَسْعِدَنِي لَوْ لَمْ أَجِي أَبَدًا
لِلدَّهْرِ يَوْمًا وَلَمْ أَرْحَلْ وَلَمْ أَكُنْ

٣٢٤

الدَّهْرُ يَا خِيَامُ يَبْرَأُ مِنْ فَنِي
يُسِي مِنْ الْأَيَّامِ فِي أَشْجَانِ
إِشْرَبْ عَلَى نَعْمِ زُجَاجَةٍ قَرَقَفْتَ
قَبْلَ أَنْ كِسَارِ زُجَاجَةٍ الْأَبْدَانِ

— ١١٧ —

التعريض

ابریق می مرا شکستی ربی
 بر من در عیش را بیستی ربی
 من می خورم و تو میکنی بد مستی
 خاکم بدهن مگر تو مستی ربی

۳۲۳

گر آمدنم بمن بدی نا مدمی
 ورنیز شدن بمن بدی کی شدمی
 به زین نبود که اندرین دیر خراب
 نه آمد می نه بد می نه شد می

۳۲۴

خیام زمانه از کسی دارد تنگ
 کو در غم ایام نشیند دلتنگ
 می نوش ز آبگینه با ناله چنگ
 زان پیش که آبگینت آید بر سنگ

٣٢٥

حَتَّى مَ فِي هَمِّ لِمَا بَرَّي وَهَلْ
يَجْنِي حَيْبَعُ الْحَارِمِينَ سِوَى الْعَنَّا
أَلْهَمُ لَيْسَ بِزَائِدٍ أَوْ مُقْصِصٍ
فِي الرِّزْقِ فَالْتَرِيمُ الْمَسْرَّةَ وَالْبَهَا

٣٢٦

عِشْ هَنِيئًا قَالِدَهُرُ لَيْسَ بِعَانٍ
وَسَتَقَى الْحُومُ دَاتِ أَقْتِرَانٍ
وَسَيَعْدُو ثَرَاكَ لَيْسًا فَيَنْبِي
فِي قُصُورِ النَّاسِ أَوْ إِيْوَانٍ

٣٢٧

أَسْتُ أَذْرِي هَلْ أَلَا إِلَهَ بَرَّانِي
لِحَيَّانِ الْأَحْرَى أَوْ النِّيرَانِ
لِي نَقْدًا سَاقٍ وَرَوْضَ وَرَاحٍ
وَلَكَّ الْوَعْدُ فِي غَدٍ بِالْجِسَانِ

— ١١٨ —

۳۲۵

غم چند خوري بکار نا آمده پیش
رنج است نصیب مردم دور اندیش
خوش باش و جهان تنگ مکن بر دل خویش
کز خوردن غم رزق نگردد کم و بیش

۳۲۶

خوش باش که دهر بیکران خواهد بود
بر چرخ قران اختران خواهد بود
خشتی که ز قالب تو خواهند زدن
ایوان سرای دگران خواهد بود

۳۲۷

من هیچ ندانم که مرا آنکه سرشت
از اهل بهشت کرد یا دوزخ زشت
جامی و میء و ساقی بر لب کشت
این هر سه مرا نقد و ترا نسیم بهشت

٣٢٨

هَدَّرُ كُنْ الْإِيمَانِ ذَنْبِي وَأَنْسِيْ
ذَنْبَ مَنْ رَّاحَ يَعْْبُدُ الْأَوْثَانَا
أَنَا أَخْشَى ذَنْبِي مَتَى وَرَتْوُهُ
يَوْمَ حَشْرٍ أَنْ يَكْبِرَ الْيَمِيزَانَا

٣٢٩

إِذَا مَا جَاءَنَا رَمَضَانُ يُلْقَى
بِهِ الثِّبْدُ الثَّقِيلُ عَلَى حِجَابَنَا
فَأَغْثِلْ يَا إِلَهِي النَّاسَ حَتَّى
يَخَالُوا أَنَّ سَوَآلَا أَتَانَا

٣٣٠

حَلَّ السَّمَاءُ ثَوْرٌ وَثَوْرٌ غَدَا
يَحْتَمِلُ الْأَرْضَ بِفَرْثَيْهِ
أَنْظِرْ بَيْنَ الْعَقْلِ كَيْمَا تَرَى
قَطِيعَ حَمَرٍ بَيْنَ ثَوْرَيْنِ

— ١١٩ —

التَّعْزِيبُ

۳۲۸

دارم گنهی که پشت ایمان شکند
بازار تمام بت پرستان شکند
بار کنهم اگر بمیزان سنجند
ترسم که بروز حشر میزان شکند

۳۲۹

ماه رمضان چنانکه امسال آمد
بر پای خردبند گران حال آمد
ای بار خدای خلق را غافل دار
تا پندارند که ماه شوال آمد

۳۳۰

گاویست در آسمان و نامش پروین
يك گاو دگر نهفته در زیر زمین
چشم خردت گشای چون اهل یقین
زیر وزبر دو گاو مشتی خر بین

٣٣١

سَاطُوَيْنَ صَاحِ أَعْلَامِ الْيَقَاقِ غَدَاً
وَأَقْصَدَنَ بِشَيْبِي الرِّاحِ وَالْحَانَا
بَلَفَتْ سَبْعِينَ حَوْلًا كَمَا مَلَأَ قَمْعِي
أَلْفَى إِلَهَاءَ إِذَا نَمَّ أَلْفَهُ الْآثَا ؟

٣٣٢

ضَمَّ جِسْمُ الرِّجَاجِ رُوحًا قَحَا كَى
بَاسِمِينَا يُحِيطُ فِي أَرْحَوَانِ
لَا لَعْمَرِي قَالِ لِمَ جَمِدَ مَاءُ
ضَمَّ فِي الْقَلْبِ سَائِلَ الْيَدَانِ

٣٣٣

قَدْ أَصْبَحَ أَحَانُ يَا عَامِرَا
وَكَمْ تَقَطَّأَ مِنْ مَتَابِ لَنَا
مَا يَصْنَعُ الْعَفْوُ يَا مَائِمَا
الْعَفْوُ يَزْدَانُ يَا ثَامِنَا

— ١٢٠ —

التَّعْرِيفُ

۳۳۱

فردا علم نفاق طی خواهم کرد
با موی سفید قصد می خواهم کرد
پیمانه عمر من بهفتاد رسید
ایندم نکنم نشاط کی خواهم کرد

۳۳۲

این جسم پیاله بین بجان آبتن
همچون سمنی بارغوان آبتن
نی نی غلطم که جام از غایت لطف
آیست بآتش روان آبتن

۳۳۳

آبادی میخانه زمی خوردن ماست
خون دو هزار توبه در گردن ماست
گر من نکنم گناه رحمت چه کند
آرایش رحمت از گنه کردن ماست

٣٣٤

إِنْ مَنْ أَدْرَكَوا النَّاصِبَ ذَاقُوا
جُرْعَ الَّهِمِّ وَالْأَسَى الْوَائِي
وَعَجِيبُ أَنَّ الَّذِي لَيْسَ بِهِ
حِرْصُهُمْ لَا يَرَوْنَهُ إِنْسَانًا

٣٣٥

حَتَّى مَصَوْمُكَ وَالصَّلَاةُ تَنْشُكَا
فَدَعِ السَّاجِدَ وَأَقْصِدَنَّ الْحَانَا
وَأَشْرَبَ فَسَوْفَ تَرَى رُفَاتَكَ نَارَةً
كُوزًا وَأُخْرَى أَكُوسًا وَدِنَانًا

٣٣٦

أَتَمَنَى دِيوَانَ شِعْرِ وَنِصْفًا
مِنْ رَغِيفٍ وَكُوزٍ صَبَاءٍ حَانٍ
وَجَبَلُوسًا مَعَ الْخَبِيرِ بِقَفَرٍ
ذَلِكَ خَيْرٌ مِنْ مَلِكٍ دِي سُلْطَانٍ

— ١٢١ —

التعريب

۳۳۴

این جمع اکابر که مناصب دراند
از غصه و غم زجان خود بیزارند
و آنکس که اسیر حرص چون ایشان نیست
این طرفه که آدمیش می شمارند

۳۳۵

تا چند زمسجد و نماز روزه
در میکده‌ها مست شو از در یوزه
خیام بخور باده که این خاک ترا
که جام کنند و گه سبو گه کوزه

۳۳۶

تنگی می لعل خواهم و دیوانی
سد رمقی باید و نصف نانی
وانگه من و تو نشسته در ویرانی
خوشت بود از مملکت سلطانی

— ۱۲۱ —

٣٣٧

حِينَ جُودُ الْإِلَهِ فَاضَ بَرَّائِي
وَبَدَّرَسِ الْغَرَامِ قَدَمَا حَيَّائِي
وَلَقَدْ صَاغَ مِنْ قُرَاضَةٍ قَلْبِي
بَعْدَ هَذَا مِفْتَاحِ كَثَرِ الْمَعَائِي

٣٣٨

حَتَّى مَ أَتَيْتُ عَلَى سَطْحِ الْمِيَاهِ لَقَدْ
سَيِّئْتُ دَبْرًا وَعَبَادًا لِأَوْثَانِ
مَنْ قَالَ لِي مِنْ أَهْلِ الْجَحِيمِ وَمَنْ
أَتَى مِنَ الْخُلْدِ أَوْوَوْتُ لِنِيرَانِ ؟

٣٣٩

حَتَّى مَ تَصْبِحُ لِلْأَطْمَاعِ حَلْفَ عَنَّا
حَيْرَانٍ تَعْدُو بِهَذَا الْكُونِ مُفْتَبَسًا
مَضْرُوءًا وَتَمْضِي وَكَمْ يَأْتُونَ بَعْدُ وَكَمْ
يَمْضُونَ مِنْ دُونِ أَنْ يَحْضِيَ أَمْرُؤُهُ يَمْنَى

— ١٢٢ —

التَّحْقِيقُ

۳۳۷

چون جود ازل بود مرا انشا کرد
بر من ز نخست درس عشق املا کرد
وانگاه قراضه زر قلب مرا
مفتاح خزانه در معنی **ک**رد

۳۳۸

تا چند زنم بروی دریاها خشت
نومید شدم ز بت پرستان و کنشت
خیام که گفت دوزخی خواهد بود
که رفت بدوزخ و که آمد زیهشت

۳۳۹

چند از پی حرص و آژتن فرسوده
سر گشت دوی گرد جهان بیهوده
رفتند و رویم و دیگر آیند و روند
یکدم بمراد خویش **س**تن نابوده

٣٤٠

كُنْ حِمَارًا فِي مَعْشَرِ جُهَلَاءَ
أَيَقْنُوا أَنَّهُمْ أُولُو الْعِرْفَانِ
فَهُمْ يَحْسِبُونَ لِلْجَهْلِ مَنْ لَيْدٌ
مِنْ حِمَارٍ خَلُوءٍ مِنَ الْإِيمَانِ

٣٤١

مَنْ بَرَى أَكْوَسَ الرُّءُوسِ وَأَبْدَى
عِنْدَ تَكْوِينِهَا أَدَقَّ الْفُنُونِ
كَبَّ كِبَاسًا مِنْ فَوْقِ مَائِدَةِ الْكَوْنِ
نِ دِهَاقًا قَدْ أُتْرِعَتْ بِالْجُنُونِ

٣٤٢

أَسَفًا لِقَلْبٍ لَيْسَ يَذُكِيهِ الْهَوَى
شَفَفًا وَلَيْسَ يَهَيِّمُ قَطُّ بِشَادِنِ
لَا يَوْمَ أَضْيَعُ قَطُّ مِنْ يَوْمِ أَمْرِي
يَقْضِيهِ دُونَ غَرَامِ ظِيٍّ فَاتِنِ

— ١٢٣ —

التقريب

۳۴۰

با آن دوسه نادان که چنان میدانند
از جهل که دانای جهان ایشانند
خر باش که از خری ایشان بمثل
هر گونه خراست کافرش میدانند

۳۴۱

آن کاسه گری که کاسهء سرها کرد
در کاسه گری صنعت خود پیدا کرد
بر خوان وجود ما نگون کاسه نهاد
و آنکاسهء سر نگون پر از سودا کرد

۳۴۲

آفسوس بر آن دل که دراو سودی نیست
سودا زدهء مهر دلفروزی نیست
روزی که تویی عشق بسر خواهی برد
ضایعتر از آن روز ترا روزی نیست

— ۱۲۳ —

٣٤٣

لَوْ أَرْتَكَبْتُ خَطَايَا النَّاسِ كَلِمَهُ
لَكُنْتُ أَرْجُو لَذَنِّي مِنْكَ غُفْرَانًا
قَدْ قُلْتَ إِنَّكَ يَوْمَ الْعَجْزِ تَنْصُرُنِي
لَا عَجْزَ أَعْظَمُ لِي مِنْ عَجْزِي الْآنَا

حرف الحاء

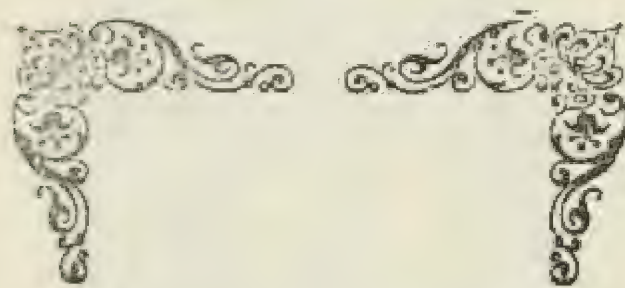
٣٤٤

إِلَى مَا أَسَاكَ عَلَى الْفَانِيَةِ
أَنَالَ أَمْرُؤُهُ عَيْشَةً بَاقِيَةً؟
هِيَ النَّفْسُ عَارِيَةٌ تَسْتَرِدُّ
فَيْشَ مَعَهَا عَيْشَةَ الْعَارِيَةِ

— ١٢٤ —

گر من گنه روی زمین گردستم
 عفو تو امید است که گیرد دستم
 گفتم که بروز عجز دست گیرم
 عاجز تر از این خواه کاکون هستم

چندین غم مال و حسرت دنیا چیست
 هر گز دیدی کسی که جاوید بزیست
 این یکدو نفس که در تنت عاریتست
 با عاریتی عاریتی باید زیست

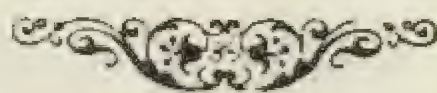

٣٤٥

إِنْ كَانَتْ الْأَفْلاكَ ضِدَّ ذَوِي الْبَصَائِرِ جَارِبَةً
إِنْ شِئْتَ قُلْ هِيَ سَبْعَةٌ أَوْ شِئْتَ عِدَّةً ثَمَانِيَةً
وَإِذَا رَحَلْتَ غَدًا وَخَلَفْتَ الْأَمَانِي بَاقِيَةً
فَلْيَا كُنْكَ نَلْ قَبْرِكَ أَوْ ذِقَابُ الْبَادِيَةِ

٣٤٦

إِذَا مَا صَحَوْتُ عَدِمْتُ الْهَنَا
وَمَهْمَا سَكِرْتُ فَقِدْتُ النُّهَى
وَلَكِنَّ بَيْنَهُمَا حَالَةً
هِيَ الْعَيْشُ وَالْقَلْبُ رِقٌّ لَهَا

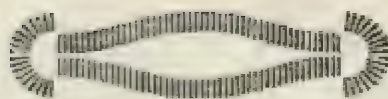

۳۴۵

چون چرخ بکام يك خردمند نگشت
خواهي تو فلک هفت شمر خواهي هشت
چون بايد مرد و آرزوها همه هشت
چه مور خورد بگور چه گرگ بدشت

۳۴۶

چون هشیارم طرب ز من پنهان است
ورمست شوم در خردم نقصان است
حالیست میان مستی و هشیاری
من بنده آن که زندگانی آن است

حرف الباء والالف المقصورة

٣٤٧

مَنْذُ مِيزَتْ بَيْنَ كَفِيٍّ وَرَجُلِي
غَلَّ هَذَا أَلَدُّهُ الَّذِي يَدَيَا
أَسَفًا يَحْسِبُونَ فِي الْحَشْرِ عُمَرَا
مَرَّ بِي دُونَ شَادِنٍ وَحَمِيَا

٣٤٨

أَيُّهَا النَّفْسُ لَوْ تَقَضَّتْ غَبَارًا أَوْ
جِسْمًا أَضْحَى فَوْقَ السَّمَاءِ مَا وَى
لَكَ عَرْشٌ فَوْقَ السَّمَاءِ فَعِيبُ
أَنْ تَجِيبِي وَتَرْتَضِي الْأَرْضَ مَثْوَى

— ١٢٦ —

۳۴۷

تا باز شناختم من این پای ز دست
این چرخ فرو مایه مرا دست بپست
آفسوس که در حساب خواهند نهاد
عمری که مرا بی می و معشوقه بدست

۳۴۸

ای دل ز غبار جسم اگر پاک شوی
تو روح مجردی بر افلاک شوی
عرشست نشیمن تو شرمست بادا
کآئی و مقیم خطه خاک شوی

٣٤٩

مِنَ الْعَارِ أَنْ تَسْعَى لِتَحْصِيلِ شَهْرَةٍ
وَأَنْ تَشْتَكِيَ مِنْ جُورِ ذَا الْفُلْكِ الْبَلَوَى
لَنْ تَقْدُ مِنْ عَطْرِ الْحُمَيَّا بِنَشْوَةٍ
يَكُنْ لَكَ خَيْرًا مِنْ غُرُورِكَ بِالتَّقْوَى

٣٥٠

إِنِّي وَإِنْ كُنْتُ لِدَنْبِي فِي شَقَا
فَلَسْتُ يَايَا كَكُفَّارِ الْوَرَى
أَرْجُو وَإِنْ مَثْ بِسُكْرِي سَحَرَا
رَاحَا وَظَبِيَا فِي جَنَانٍ أَوْ لَظَى

٣٥١

دَعْ عَنْكَ دَرَسَ الْعُلُومِ أَجْمَعَا
وَأَشْفِ بِأَصْدَاغِ شَادِنِ سَقَمِكَ
وَأَهْرِقْ بِكَاسِ دَمِ الزُّجَاجِ وَطِيبِ
مِنْ قَبْلِ أَنْ يَهْرِقَ الزَّمَانُ دَمَكَ

— ١٢٧ —

التقريب

۲۲۰

یا رب تو جمال آن مه مهر انگیز
اراسته بسنبل عنبر بیز
پس حکم همیکنی که دروی منگر
این حکم چنان بود که کجدار و مریز

۲۲۱

بر چهره گل شبشم نوروز خوش است
در صحن چمن روی دلفروز خوش است
ازدی که گذشت هر چه گوئی خوش نیست
خوشباش وزدی مگو که امروز خوش است

۲۲۲

تن زن چو بزیر فلک بی باکی
می نوش که در جهان آتش ناکی
چون اول و آخرت بجز خاکی نیست
انگار که بر خاک نه در خاکی

٢٢٣

لَا أَنَا عَالِمٌ وَلَا أَنْتَ سِرٌّ ۖ
مَدَّهْرٍ أَوْ حَالٍ مُشْكِلٍ مِنْهُ دَقًّا
تَتَطَنَّى خَلْفَ السَّيَّارِ فَإِنْ رَا
لَ فَلَا أَنْتَ أَوْ أَنَا تَمْ نَفَى

٢٢٤

بَكْرَ الرَّبِيعِ وَمِرَّ الشَّيْءِ
حَيَاتِكَ تَبْلَى وَأَوْرَاقَهَا
فَلَا تَأْسُ وَأَشْرَبْ فَإِنَّ اللَّهْمُ
مَ هِيَ السَّمُّ وَالرَّاحُ يَرِيْقُهَا

٢٢٥

أَنَّ الصَّبُوحَ هَلُمَّ فَافْتَحْ حَانَنَا
هَذِي ذُكَا تَهْمُ بِالْإِشْرَاقِ
إِنْ كَانَ يَسْرِعُ إِلَيْنَا زَمَانَا
فَهَلُمَّ فِي كَأْسٍ إِلَيَّ دِهَاقِ

- ٨٢ -

۲۲۳

اسرار ازل را نه تو دانی و نه من
و این حرف معمی نه تو خوانی و نه من
هست از پس پرده گفتگوی من و تو
چون پرده بر افتد نه تو مانی و نه من

۲۲۴

از آمدن بهار و از رفتن دی
اوراق وجود ما همیگردد طی
می خور مخور اندوه که گفتست حکیم
غمهای جهان چه زهر و تریاقش می

۲۲۵

چون هست زمانه در شتاب ای ساقی
بر نه بکفم جام شراب ای ساقی
هنگام صبح قفل از در بگشا
تعجیل که آمد آفتاب ای ساقی

۳۴۹

ننگ است بنام نیک مشهور شدن
عاراست ز جور چرخ رنجور شدن
خمار بیوی آب انگور شدن
به زانکه بزهد خویش مغرور شدن

۳۵۰

هر چند که از گناه بد بختم وزشت
نومید نیم چو بت پرستان کنشت
اما سحری که میرم از مخموری
می خواهم و معشوقه چه دوزخ چه بهشت

۳۵۱

از درس علوم جمله بگریزی به
و ندر سر زلف دلبر آویزی به
زان پیش که روز گار خونت ریزد
تو خون قنینه در قدح ریزی به

— ۱۲۷ —

الأصل